

Ivana Ožanić

Tipovi amfora iz Cibala

Ivana Ožanić
HR, 10 000 Zagreb
Filozofski fakultet u Zagrebu
Odsjek za arheologiju
Ivana Lučića 3
iozanic@ffzg.hr

UDK: 904: 738.8 (497.5 Vinkovci)

Izvorni znanstveni rad

Primljeno: 6. 6. 2005.

Prihvaćeno: 16. 6. 2005.

Rad je osvrtno na tipove amfora iz Vinkovaca (Cibalae) na osnovi objavljenog materijala iz starijih istraživanja i neobjavljenog materijala sa četiri lokaliteta koji su smješteni uz jugoistočni dio foruma Cibala. Ustanovljeno je devet tipova amfora: Lamboglia 2, Dressel 2-4, Camulodunum 184, Forlimpopoli, Dressel 6B, Dressel 20, Schörgendorfer 558, Camulodunum 189 i Beltran I.¹

Ključne riječi: antika, rimsko doba, Panonija, Vinkovci, Cibalae, amfore, Lamboglia 2, Dressel 2-4, Camulodunum 184, Forlimpopoli, Dressel 6B, Dressel 20, Schörgendorfer 558, Camulodunum 189, Beltran I

¹ Ovom prigodom zahvaljujem mentorici dr. sc. Ivani Iskri - Janošić na ustupljenom materijalu, Maji Krznarić - Škrivanko na pomoći prilikom obrade materijala u Vinkovcima te mr. sc. Zrinki Šimić-Kanaet na stručnoj i znanstvenoj pomoći prilikom dovršavanja ovog članka. Autori crteža su Marta Perkić, Miljenka Galić i Krešimir Rončević.

Svrha ovog rada je tipološka analiza amfora na osnovi objavljenog materijala iz starijih istraživanja i neobjavljenog materijala sa četiri zaštitna istraživanja provedena u Vinkovcima (*Cibalae*). Zaštitna istraživanja provedena su na lokalitetima koji su smješteni jedan uz drugog i međusobno su povezani (slika 1).² Smješteni su uz jugoistočni dio foruma Cibala. Istraživani su u različito vrijeme u svrhu izgradnje i obnove pojedinih objekata. Lokaliteti su dobili ime po zgradama. Lokalitet koji nosi naziv Vinkovci - Muzej istraživan je godine 1994., prilikom radova u podrumu Gradskog muzeja Vinkovci, lokalitet Vinkovci - Šokadija godine 1990., lokalitet Vinkovci - Varteks godine 1982., a lokalitet Vinkovci - Komercijalna banka godine 1973. Istraživanja je vodila dr. sc. Ivana Iskra - Janošić, djelatnica Gradskog muzeja Vinkovci.

Istraživanjem lokaliteta Vinkovci - Muzej 1994. godine ustanovljen je najstariji građevinski horizont Cibala, iznad kojeg je slijedio mlađi zidani objekt na relativnoj dubini od 2,10 m. Dijelovi tog objekta otkriveni su u istraživanjima 1959. godine (slika 1 -1).³ No, situacija je dokumentirana tek 1994. godine. Istraživanjima je utvrđeno da se radi o prostoru javnog karaktera s trijemom. Otkriveni su ostatci triju temeljnih baza. Jedna je baza bila vidljiva samo po zemljanu tragu. Druge dvije baze građene su od opeke sa stepenastom profilacijom u tri dimenzije (donji red 1,20 x 1,10, srednji 0,88 x 0,88, gornji 0,76 x 0,78). Ostatci arhitekture na ovom lokalitetu pripadaju istočnom trijemu foruma, a prema pokretnim nalazima datiraju se u 2. st. (slika 2).⁴ Uz rimsku keramiku nađeno je i nešto keramike starčevačke i vinkovačke kulture.⁵ Danas je u podrumu Gradskog muzeja Vinkovci muzeološki prezentiran dio istražene arhitekture.

Lokalitet Varteks istraživan je od 8. ožujka do 13. travnja 1982. Područje je bilo podijeljeno na kvadrante A - G. Istražena je površina od 440 četvornih metara. Zapadno od zgrade Muzeja otkriveni su temelji (podna razina na apsolutnoj visini od 87, 85 m). Temelji se mogu dovesti u vezu s objektom iz 2. st. na lokalitetu Vinkovci - Muzej.⁶

Godine 1990. provedena su istraživanja na lokalitetu Vinkovci - Šokadija, koji se nalazi južno od Muzeja (slika 1-3). Istraživalo se od 28. kolovoza do 12. rujna 1990. g. Veličina iskopa bila je 22 x 20 m. Sonda je bila podijeljena na trake (kvadrante) od A do D.⁷ Tom prigodom otkriveni su devastirani ostatci luksuznog stambenog objekta sa sustavom za grijanje (slika 3). Pod na kojem su se nalazile suspenzure načinjen je od žbuke debljine 8 cm s podlogom od kamenih oblutaka vezanih žbukom (apsolutna visina ▼ 87, 67). Opeke suspenzura rađene su u tri veličine (podloga 0,30 x 0,30 m i 0,30 x 0,40 m, stupići 0,20 x

Slika 1.
Plan Vinkovaca s položajem lokaliteta 1. Muzej, 2. Varteks, 3. Šokadija, 4. Komercijalna banka (www.cibalia.com, 23. 5. 2005.)

0,20 m). U istočnom i sjevernom profilu iskopa na dubini od 1,10 m registrirani su zidovi širine 0,90 m, koji su pripadali mlađem objektu, u potpunosti devastiranom prilikom rušenja zgrade prije arheoloških istraživanja.⁸ Uz rimsku keramiku na relativnoj dubini od 3,20 m počela se pojavljivati i pretpovijesna keramika. Kulture koje su zastupljene su starčevačka, vučedolska i Belegiš II. Također je otkriveno i zanimljivog materijala rimskog razdoblja kao što su glava od terakote, lukovičasta fibula i brončana igla.⁹

Lokalitet Vinkovci - Komercijalna banka istraživao se od 5. rujna do 19. listopada 1973. godine. Sonda ili sektor koji se istraživao imao je dimenzije 11 m x 14 m i bio je podijeljen na 4 dijela □ I - IV, s jednim proširenjem □ V. Prilikom istraživanja lokaliteta otkrivena je velika količina keramičkog materijala. Uz veliku količinu rimske keramike, stakla, te nešto brončanih i koštanih predmeta, nađen je keramički materijal starčevačke i vinkovačke kulture. Rimski keramika nalazi se na relativnoj dubini od 0 do 3,00 m, dok se ispod toga nalazi prehistorijska keramika izmiješana s rimskom. Zabilježen je tek kut jedne zgrade u profilu koju je tada zbog okolnosti bilo nemoguće istražiti.¹⁰

S obzirom na veliku količinu rimskoga keramičkog materijala s ovih lokaliteta, amfore čine tek mali dio.¹¹ No, upravo su

² Iskra - Janošić 1995, str. 59; Iskra - Janošić 2001, str. 67.

³ Vikić - Belančić 1970, str. 162, bilj. 4; Iskra - Janošić 1995, str. 59; Iskra - Janošić 2001, str. 67.

⁴ Iskra - Janošić 1994, str. 58-60; Iskra - Janošić 2001, str. 67; Iskra - Janošić 2004, str. 174, slika 12.

⁵ Iskra - Janošić 1995, str. 8; Vinkovci 1999, kat. br. 203; Iskra - Janošić 2001, str. 68.

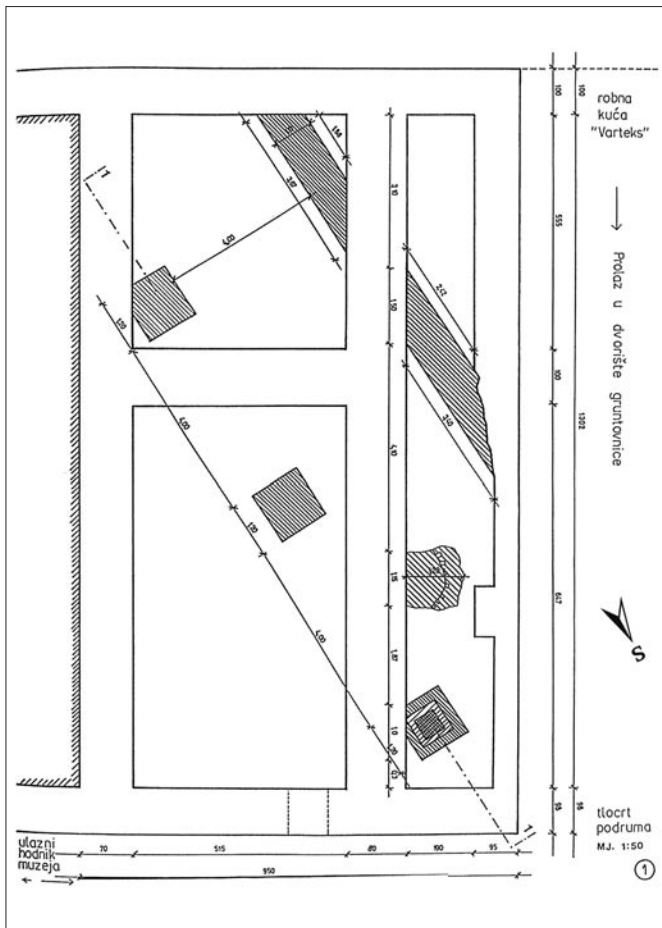
⁶ Ibidem.

⁷ Iz terenskog dnevnika - arhiv GMV-a.

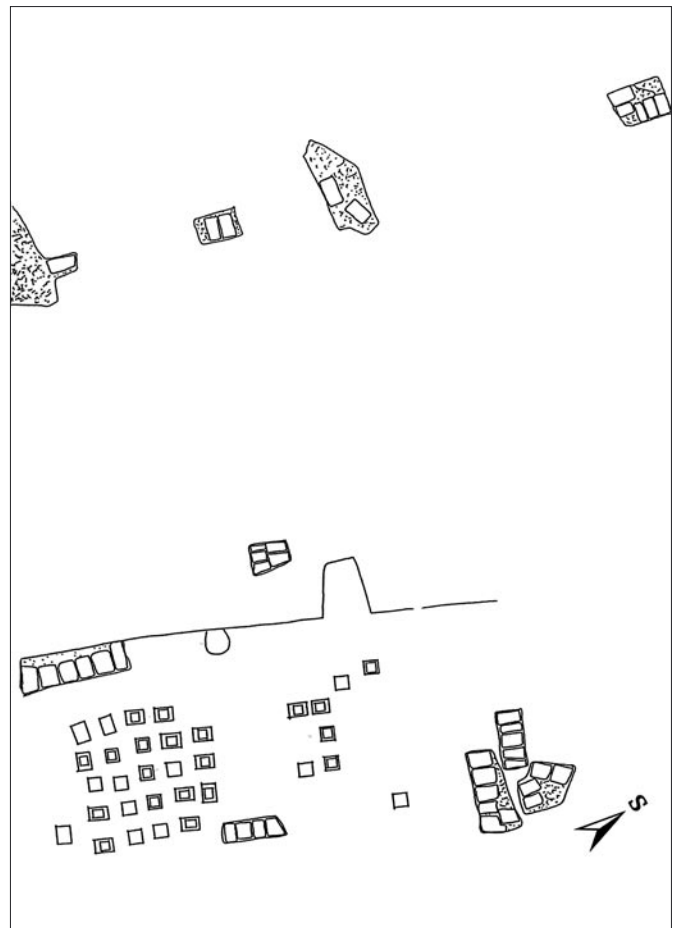
⁸ Iskra - Janošić 2001, str. 72; Iskra - Janošić 2004, str. 175, slika 11.

⁹ Iz terenskog dnevnika - arhiv GMV-a; Iskra - Janošić 2004, str. 484, slika 6.

¹⁰ Iz terenskog dnevnika - arhiv GMV-a.

Slika 2.
 Temelji trijema foruma s iskopavanja u zgradi Muzeja 1994.
 (Iskra - Janošić 2001, str. 69)

Slika 3.
 Ostatci sustava za grijanje u iskopu Šokadije (Iskra - Janošić 2001, str. 70)

nalazi amfora proširili dosadašnje spoznaje o toj problematici te su poslužili kao poticaj da se kao posebna tema obrade amfore pronađene u Vinkovcima. Uz objavu novog materijala poslužit ćemo se literaturom u kojoj su objavljeni nalazi iz starijih istraživanja te ćemo prema dostupnim podacima izraditi tipologiju amfora iz Cibala. Nalazi iz starijih istraživanja nemaju sačuvane podatke o mjestu nalaza i većinom se čuvaju u Gradskom muzeju Vinkovci.¹²

Ustanovljeno je devet tipova amfora: Lamboglia 2, Dressel 2 - 4, Camulodunum 184, Forlimpopoli, Dressel 6B, Dressel 20, Schörgendorfer 558, Camulodunum 189 i Beltran I.

Povijest istraživanja amfora iz Cibala

Amfore iz Cibala dosad su objavljivane isključivo u sintezama koje su se bavile keramikom ili amforama u Panoniji. Prve podatke o amforama nalazimo kod Olge Brukner u njezinoj sintezi o rimskoj keramici Donje Panonije.¹³ U novije vrijeme Bezecky i Kelemen uglavnom preuzimaju mišljenje Olge Brukner.¹⁴ Prema tim podacima amfore Lamboglia 2, Dressel 20 i Beltran I su za sada poznate samo iz starijih istraživanja.¹⁵ Amfore Dressel 6B i Dressel 2-4 dokumentirane su u starijim istraživanjima i potvrđene u novim.¹⁶ Amfore Camulodunum 184, Schörgendorfer 558, Camulodunum 189 i Forlimpopoli prvi su put dokumentirane prilikom istraživanja lokaliteta uz jugoistočni dio foruma Cibala.

¹¹ U ovom radu koriste se podatci iz poglavlja o amforama u magisteriju autorice ovog teksta *Tipologija rimske keramike iz Vinkovaca* obranjenog u svibnju 2004. godine na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, pod mentorstvom dr. sc. Ivane Iskre - Janošić. Prilikom izrade magistarskog rada pregledano je i razvrstano ukupno 3883 ulomaka rimske keramike.

¹² Brukner 1981, T. 159. 41, 42, 44; Bezecky 1994a, str. 155 - 176.

¹³ Brukner 1981, str. 122 - 123.

¹⁴ Bezecky 1994b, T. 8; Bezecky 1994c, str. 155 - 176; Kelemen 1987, str. 15; Kelemen 1988, str. 117.

¹⁵ Brukner 1981, T. 159. 41, 42, 44; Bezecky 1994a, str. 155 - 176; Bezecky 1994c, str. 14, slika 1 b.

¹⁶ Brukner 1981, str. 122 - 123, T. 157. 20 (inv. br. GMV A - 884), T. 159. 41, 44 (inv. br. GMV A - 872) (inv. br. GMV A - 356); Kelemen 1987, str. 15; Bezecky 1994b, T. 8; Kelemen 1988, str. 117.

Amfora tip	Datacija	Proizvod	Oblik
Lamboglia 2	prva polovica 1. st.	vino	
Dressel 2 - 4	druga polovica 1. st.	vino	
Camulodunum 184	druga polovica 1. st.	vino	
Forlimpopoli	2. st. - početak 3. st.	vino	

Amfora tip	Datacija	Proizvod	Oblik
Dressel 6B	1. st.	maslinovo ulje	
Dressel 20	početak 3. st.	maslinovo ulje	
Schörgendorfer 558	2. st.	crne masline	
Camulodunum 189	2. st.	Datulje?	
Beltran I.	1. st. - sredina 2. st.	Garum	

Slika 4.

Tablica svih tipova amfora iz Vinkovaca

Lamboglia 2

Amfore tipa Lamboglia 2 (slika 4) imaju izvana profiliran rub. Prijelaz s ramena na trbuh oštro je naglašen. Trbuh se u donjem dijelu blago širi i završava izduljenim, punim dnom. Uobičajena visina im je od 85 to 95 cm. Služile su za prijevoz vina. Amfore Lamboglia 2 razvile su se iz grčko - italskih amfora, a njihova je proizvodnja započela u trećoj četvrtini 2. st. pr. Kr. Kraj proizvodnje ne može se sa sigurnošću odrediti, zbog preklapanja s pojavom slične amfore (Dressel 6A) u posljednjim desetljećima 1. st. pr. Kr. Zbog sličnosti oblika Peacock, Williams ovu amforu stavljaju u isti tip kao i amfore Dressel 6 (tip 8a).¹⁷ Središte proizvodnje bio je Brindisi, no ovu su amforu proizvodile i neke radionice u srednjoj i sjevernoj Italiji. Distribuirane su u zapadni Mediteran, Egeju i Kartagu, prisutne su u Emoni, Magdalensbergu i u dolinama rijeke Save i Drave.¹⁸

Beltran I (Camulodunum 185A, Schöne - Mau VII)

Amfore Beltran I imaju zvonoliko oblikovana usta sa zadebljanim raširenim rubom, cilindrično grlo s dugačkima plosnatim ručkama koje počinju ispod ruba i ovalna su tijela, te završavaju dugačkim praznim šiljkom. Izrađene su od tvrde, pjeskovite gline crvenkaste boje prekrivene bjeličastim premazom.¹⁹

Beltran I su prema natpisima prenosile iznimno kvalitetni riblji umak iz Španjolske (*garum, liquamen, halex, muria*). Podrijetlom su iz radionica na južnoj španjolskoj obali (Cádiz). Distribuirane su po zapadnim rimskim provincijama te u manjem broju u sjevernu Afriku. Amfore sličnog tipa (Dressel 7-11) nađene su i u Emoni, Magdalensbergu, Carnuntumu i Mursi. Datiraju se od kraja 1. st. pr. Kr. do početka 2. st. posl. Kr.²⁰

Dressel 20 (Peacock, Williams Class 25, globularne amfore)

Dressel 20 su amfore jače ili slabije profiliranog ruba, kratkog grla i malih ručki, širokog loptastog trbuha debelih stijenki, koji završava šiljatim dnom (slika 4). Izrađivane su od pjeskovite pročišćene

¹⁷ Peacock, Williams 1986, str. 99.

¹⁸ Peacock, Williams 1986, str. 99; Brukner 1987, T. 30. 1; Maier - Maidl 1992, str. 17 - 18; Bezecky 1994a, str. 81; Bezecky 1994 b, T. 8; Starac 1995, str. 135, 136; Horvat 1997, str. 57; Bezecky 1998, str. 228; Starac 2000, str. 50. 51; Vidrih Perko 2000, str. 426; Loughton 2003, str. 183; Topić 2004, str. 310.

¹⁹ Peacock, Williams 1986, str. 120.

²⁰ Peacock, Williams 1986, str. 120; Kelemen 1990, str. 152; Bezecky 1994a, str. 84; Bezecky 1994 b, T. 8; Bezecky 1998, str. 236-238; Jurišić 2000, str. 14 - 15; Vidrih Perko 2000, str. 429.

gline i imaju bjeličastu ili svjetlocrvenu boju pečenja. Visoke su od 70 do 75 cm, a prosječna zapremina im je 76 litara. Prevozile su maslinovo ulje iz *Baeticae*, područja oko rijeke Guadalquivir. Rjeđe su služile za prijevoz maslina. Uz obale rijeke Guadalquivir ukupno je nađeno oko devedeset radionica u kojima su se proizvodile amfore Dressel 20. Klasični oblik nastao je u Tiberijevo vrijeme, postao je uobičajen u Klaudijevo doba i trajao je do 3. st., a možda i do 4. st. Pečati se odnose na radionice dok *tituli picti* govore o težini prazne amfore (najčešće se govori o težini od 7 ili 8 modija), o imenu trgovca, te o podrijetlu i količini ulja u amfori. *Tituli picti* mogu se naći na ramenima između ručki, a gdjekad se mogu pronaći i grafiti s konzularnim datumima koji su upisani prije pečenja te pokazuju datum izrade.²¹ U Panoniji zauzimaju važno mjesto nakon što se nakon Hadrijana gase istarske keramičarske radionice.²² Prema poznatom materijalu, hispansko ulje u amforama Dressel 20 stiže u Panoniju krajem 2. st. Ulomci i pečati antoninskog razdoblja nalaze se u Ptuj, u vojnim utverdama na limesu (*Carnuntum, Ad Statuas, Azauam, Aquincum, Mursa*) te u Sirmiju.²³ Pečati iz prve polovice 3. st. nađeni su u Brigeciju (*Brigetio*) i Akvinku (*Aquincum*).²⁴ U Vinkovcima su dokumentirani pečati *FFFCCVCF, LIVNIM/ELISSI*, koji se datiraju u prvu polovicu 3. st.²⁵

Tipovi amfora nađeni uz jugoistočni forum Cibala

Prilikom zaštitnih istraživanja četiriju lokaliteta uz jugoistočni dio foruma Cibala na kojima se temelji ovaj rad dokumentirane su amfore Dressel 6B, Schörgendorfer 558, Dressel 2 - 4, Camulodunum 184 i Camulodunum 189 te Forlimpopoli.

Dressel 6B (Peacock, Williams Class 8)

Amfora Dressel 6B ima zvonolik otvor, iskošen vrat, blago naglašeno rame i zaobljen trbuh. Dno je puno, konično ili poluokruglo. Drške su kružnog ili elipsastog presjeka, počinju ispod ruba i završavaju na ramenom dijelu. Ponekad na rubu imaju utisnute pečate. Prosječna visina amfora je 80 do 100 cm. Izrađene su od svijetlosmeđe gline koja može biti pročišćena ili s primjesama pijeska i sitno samljevene keramike. Na površini su često imale žućkast premaz koji se znao ljuštiti. Mogu se primijetiti manje razlike u kvaliteti gline, tvrdoći i boji pečenja.²⁶

Amfore tipa Dressel 6B istarski su proizvod i najčešće su prenosile maslinovo ulje, a prema nekim natpisima (*tituli picti garum* i vino).²⁷ Istražena su neka radionička središta u kojima su se

proizvodile. Radionicu u Fažani posjedovao je senator C. Laecanius Bassus, a Loron pokraj Poreča (*Parentium*) Calvia Crispinila.²⁸ Proizvodnja i izvoz istarskoga maslinova ulja u ovim amforama počeli su krajem 1. st. pr. Kr. te su amfore Dressel 6B postupno uvedene u Galiju Cisalpinu, Norik i Panoniju; proizvodnja prestaje početkom 2. st. posl. Kr. a nakon Hadrijana ograničava se isključivo na lokalnu proizvodnju.²⁹ Najučestaliji su oblik u Panoniji i Noriku. Podunavski dio Gornje Mezije predstavljao bi istočnu granicu rasprostranjenosti amfora ovog tipa. Sporadični nalazi nađeni su u Ostiji i Rimu, na atenskoj Agori i u Africi.³⁰ Kasnije varijante pratimo do 6. st.³¹

U Vinkovcima su dokumentirane sa dva ulomka objavljena kod Brukner. To su ulomak ruba s pečatom OFF(ICINA).? DAS,³² te ulomak ruba i dijela vrata.³³ Tijelo ovog tipa amfore otkriveno je na lokalitetu Vinkovci - Komercijalna banka (kat. br. 16). Ulomak ruba nađen je na lokalitetu Vinkovci - Varteks (kat. br. 6). Ulomci dna ove amfore nađeni su na lokalitetima Vinkovci - Šokadija (kat. br. 3) i Vinkovci - Komercijalna banka (kat. br. 15).

Schörgendorfer 558 (Kelemen 11)

Amfora tipa Schörgendorfer 558 (Kelemen 11) ima prstenasto profiliran rub, dug cilindrični vrat i široko zaobljeno rame koje se oštro lomi prema trbuhu te trakastu dršku sa žlijebom po sredini. Nemaju pečat, nego natpis na vratu (*titulus pictus*) napisan crvenom ili crnom bojom. Amfore u kojima su se prevozile crne masline nose natpis *OL(IVA) NIG(RA) EXD(ULCIS) EXC(ELENS)*, a one u kojima su se prevozile zelene masline nose natpis *OL(IVA) ALB(A) EXD(ULCIS) EXC(ELENS)*. Trbuh je koničan i naglašen te se sužava prema cilindričnom produženom donjem dijelu tijela i završava ravnim dnom. Uobičajena visina je 70 - 75 cm. Glina je pročišćena, vrlo kompaktne fature, s rijetkim primjesama šljunka, crvenkaste ili svijetle oker boje.³⁴ Smatralo se da su bile izrađivane u Istri, no nove petrografske analize pokazuju razliku u primjesama u proizvodnji i kvaliteti izrade između amfora tipa Dressel 6B i Schörgendorfer 558, što je dokaz da tip Schörgendorfer 558 nije proizvod istarskih radionica.³⁵ Javlja se u Galiji Cisalpini, središnjoj Italiji, Noriku, Panoniji i Gornjoj Meziji.³⁶ Postoje dvije inačice, tip A i tip B, ovog oblika amfore, koje se razlikuju

²¹ Plesničar - Gec 1972, grob 969, T. 192. 3; Peacock, Williams 1986, str. 136-140; Kelemen 1990, str. 160 - 171; Baudoux 1996, str. 106 - 113; Bjelajac 1996, str. 33; Jurišić 2000, str. 22; Vidrih Perko 2000, str. 431.

²² Starac 1997, str. 150.

²³ Kelemen 1990, str. 170; Bezecky 1994b, str. 164 - 170; Vidrih Perko 2000, str. 431.

²⁴ Kelemen 1990, str. 170; Bezecky 1999, str. 66, slika 2. 3.

²⁵ Kelemen 1990, str. 170; Bezecky 1994b, str. 164 - 170.

²⁶ Bjelajac 1996, str. 13.

²⁷ Bezecky 1994a, str. 83; Kelemen 1987, str. 6, 10; Bezecky 1998, str. 235.

²⁸ Peacock, Williams 1986, str. 99; Bezecky 1994a, str. 83; Starac 1997, str. 144 - 145; Bezecky 1998, str. 235; Vidrih Perko 2000, str. 428; Marion, Starac 2001, str. 98 - 118, 122; Matijašić 2001, str. 19 - 24.

²⁹ Plesničar - Gec 1977, str. 57; Peacock, Williams 1986, str. 99; Drenje 1987, T. 8. 7; Bezecky 1994a, str. 83; Vičić 1994, T. 13. T. 20; Bezecky 1998, str. 235; Vidošević 2003, str. 22; Šimić Kanaet 2003, str. 126; Topić 2004, str. 310.

³⁰ Bjelajac 1996, str. 15.

³¹ Brukner 1981, str. 123.

³² Brukner 1981, str. 123, T. 159. 41 (inv. br. GMV A- 872) EX OFF(icinae) ... DAS.

³³ Brukner 1981, str. 123, T. 159. 44 (inv. br. GMV A - 356); Kelemen 1987, str. 15; Bezecky 1994, T. 8.

³⁴ Kelemen 1988, str. 140; Bjelajac 1996, str. 18.

³⁵ Bezecky 1998, str. 236.

³⁶ Kelemen 1988, str. 141; Vidrih Perko 2000, str. 428.

po smještaju ručki. U Noriku, Panoniji i Gornjoj Meziji javlja se isključivo tip B.³⁷ Pojavljuju se od polovice 1. st., a u Panoniji se uglavnom nalaze u slojevima 2. stoljeća.³⁸ Amfora otkrivena na lokalitetu Vinkovci Varteks (kat. br. 5) na vratu ima natpis (*titulus pictus*) napisan crvenom bojom *OL(IVA) NIG(RA) EXD(ULCIS) EXC(ELENS)*. Prema natpisu saznajemo da su u 2. st. donesene u Cibale konzervirane crne masline.³⁹ Analogije ovom natpisu nalazimo u Galiji Cisalpini (Chiavenna), Italiji (Milano), Noriku (*Aguntum*), Gornjoj Meziji (*Singidunum*).⁴⁰

Dressel 2 - 4 (Lamboglia 5, Ostia LI, Camulodunum 182, Peacock, Williams Class 10, Callender 2, Benghazi ER amfora 4, Brukner tip 6)

Dressel 2 - 4 ima ravan rub, izvana prstenasto zadebljan, tijelo je izduženo, jajasta oblika, s naglašenim prijelazom u rame. Dno amfora Dressel 2 - 4 je puno, cilindrično ili konično. Karakteristične su bifidne drške postavljene pod oštrijim kutom. Visoke su oko 1 m, a zapremina im ne prelazi 30 litara. Najčešće su služile za transport vina, premda su neki tereti nosili datulje, a u jednom slučaju i smolu.⁴¹

Ovaj oblik amfore proizašao je iz prototipa koji se proizvodio na egejskom otoku Kosu.⁴² Izrađivane su na nekoliko mjesta na zapadnom Mediteranu, u Italiji (Kampanija, Lacij i Etrurija) i Španjolskoj (Katalonija i Baetica) te na jednom lokalitetu u Engleskoj (Brockley Hill). Novije su analize pokazale da se ne proizvode u istarskim radionicama, kako se prije mislilo. Najrašireniji su oblik iz razdoblja ranoga Rimskog Carstva. Datiraju se od kraja 1. st. pr. Kr. do sredine 2. st. posl. Kr.⁴³ U Panoniji ih nalazimo od druge polovice 1. st. posl. Kr. na nalazištima uz jantarni put i na lokalitetima sjeverno od Drave (*Mursa*, *Acumincum*, *Gomolava*, *Bononia*, *Sirmium* i *Cibalae*).⁴⁴ U sjevernoj emononskoj nekropoli jedna amfora ovog tipa datirana je Tiberijevim novcem.⁴⁵ Otkrivene su i u naseobinskim slojevima Emone i Sisku.⁴⁶

Amfora Dressel 2 - 4 već je dokumentirana u Vinkovcima kod Brukner kao tip 6 (slika 4).⁴⁷ Na lokalitetu Vinkovci - Varteks sačuvana su dva primjerka ove amfore (kat. br. 7, 8), a na lokalitetu Komercijalna banka jedan ulomak ruba (kat. br. 12).

Camulodunum 189 (Pompeii XV, Peacock, Williams Class 12)

Camulodunum 189 je amfora malih dimenzija, ravnog ili izvijenog ruba, širokog otvora bez vrata s dvije drške ovalna presjeka koje su smještene na ramenu. Tijelo je izduženo te se naziva i "amforom u obliku mrkve" (*carrot amfora*). Dno je poluzaobljeno ili konično. Površina je rebrasta. Glina je pjeskovita crvenkastosmeđe boje. Zapremina ove amfore je od 2 do 3 litre. Proizvodile su se od početka 1. st do kraja 2 st. Njihovo podrijetlo nije točno poznato, ali kvarc u fakturi sugerira proizvodnju u pustinskom okolišu. Nađena je jedna s natpisom na grčkom, *KOYK*, koja potječe iz Egipta.⁴⁸ Pretežno je distribuirana u zapadnom Carstvu, nalazi se na vojničkim lokalitetima Britanije i Germanije te u južnoj Francuskoj i Italiji.⁴⁹ Prisutna je među nalazima s emonskog foruma, zatim u Ptuj, Sirmiju, *Carnuntumu*, *Magdalensbergu*, *Aquincumu*, *Brigeciju*, *Tokodu*, a u Gornjoj Meziji nalazimo samo jednu, u *Viminaciumu*.⁵⁰ U amforama Camulodunum 189 prenosilo se sušeno voće (datulje, suhe smokve, breskve, grožđe), možda masline. Slična posuda prikazana na jednoj freski u Herkulaneumu sadrži datulje.⁵¹

Na lokalitetu Komercijalna banka (kat. br. 11) otkriven je jedan primjerak ove amfore.

"Rodaska amfora" (Ostia LXV, Camulodunum 184, Callender 7, Peacock, Williams Class 9)

Vino s Rodosa transportiralo se u prepoznatljivim amforama koje su na ručkama imale završetke u obliku roga. Tijelo je izduženo i vretenasto, s blagim prijelazom prema punom zašiljenom dnu i vratu. Vrat je cilindričan, s ravnim rubom, prstenasto zadebljanim prema van. Mogle su preneti od 26 do 30 litara vina. Glina je pročišćena, crvenkasto ružičasta, sa svjetlijim premazom s vanjske strane.

Središte proizvodnje ovih amfora je Rodos, no petrološke analize i arheološki podatci pokazali su da su se proizvodile i na okolnim otocima Egejskog mora, potom na obali Anatolije, te u Italiji.⁵² Ovaj oblik amfore proizašao je iz kasnohelenističkog oblika, počinje se proizvoditi krajem 1. st. pr. Kr., a proizvodnja prestaje u 2. st. Čini se da je vino koje su prenosile bilo iznimno

³⁷ Bezecky 1998, str. 236; Vidrih Perko 2004, str. 251. U Singidunumu je u slojevima druge polovice 2. st. također otkriveno nekoliko primjeraka ovog tipa (Tip II prema Bjelajac 1996, Tip V/1 prema Nikolić-Dorđević 2000).

³⁸ Kelemen 1988, str. 144; Bjelajac 1996, str. 20; Vidrih Perko 2000, str. 428.

³⁹ Vidrih Perko 2004, str. 251.

⁴⁰ Bojović 1977, T. 64, str. 559; Kelemen 1988, str. 141; Bjelajac 1996, str. 20.

⁴¹ Jurišić 2000, str. 12.

⁴² Kelemen 1988, str. 114; Freed 2000, str. 461.

⁴³ Peacock, Williams 1986, str. 106.

⁴⁴ Brukner 1981, str. 122; Peacock, Williams 1986, str. 106; Bezecky 1994a, str. 81; Cambi 1989, str. 323, 325; Baudoux 1996, str. 38 - 39; Starac 2000, str. 52, 53; Tyers 1999, str. 90; Vidrih Perko 1999, str. 9; Jurišić 2000, str. 12; Vidrih Perko 2000, str. 427.

⁴⁵ Plesničar - Gec 1972, T. 141, grob br. 612.

⁴⁶ Plesničar - Gec 1972, T. 141, grob br. 612; Peacock, Williams 1977, str. 56; Vičić 1993, T. 2, 3, T. 4, 1, T. 5, 2; Vičić 1994, T. 6, 4, 6-8, T. 13, 11, 14; Vidošević 2003, str. 22.

⁴⁷ Brukner 1981, str. 122, T. 157, 20 (inv. br. GMV A - 884) Kelemen 1988, str. 117; Bezecky 1994 b, T. 8.

⁴⁸ *κουκία* (*Hyphaene thebaica*).

⁴⁹ Peacock, Williams 1986, str. 109.

⁵⁰ Brukner 1981, T. 161, 55; Peacock, Williams 1986, str. 109; Bezecky 1994a, str. 84; Bezecky 1994, b, T. 8; Bezecky 1998, str. 238; Kelemen 1990, str. 148; Bjelajac 1996, str. 28; Tyers 1999, str. 101; Vidrih Perko 1999, str. 8; Bezecky 1999, str. 67, T. 2, 5; Vidrih Perko 2000, str. 429; Bezecky 1999, str. 67, slika 2. 5.

⁵¹ Brukner 1981, T. 161, 55; Peacock, Williams 1986, str. 109; Bezecky 1994a, str. 84; Bezecky 1994, b, T. 8; Bezecky 1998, str. 238; Kelemen 1990, str. 148; Bjelajac 1996, str. 28; Tyers 1999, str. 101; Vidrih Perko 1999, str. 8.

⁵² Vidrih Perko 2000, str. 430.

omiljeno jer su ove amfore pronađene u većini vojnih logora i naselja u 1. st.⁵³ Nije isključena ni mogućnost da su prenosile i druge vrste vina, a istraživanjem brodoloma Dramond D utvrđeno je da su prenosile i smokve.⁵⁴ Amfore iz panonskog lokaliteta Salla datirane su u drugu polovicu 1. st.⁵⁵

U Gradskom muzeju Vinkovci čuva se čitava amfora ovog tipa, za koju postoji podatak da je nađena na području Vinkovaca.⁵⁶ Ulomak ručke jedne ovakve amfore otkriven je na lokalitetu Vinkovci - Komercijalna banka (kat. br. 15).

Amfore s ravnim dnom - tip Forlimpopoli

Nekoliko tipova amfora s ravnim dnom počelo se proizvoditi krajem 1. st. pr. Kr. Najraniji tip je Dressel 28, koji se uglavnom veže uz brodolome s teretom hispanskoga podrijetla. Iz ovoga tipa razvijaju se galski tipovi 1 - 5, zatim srednjoitalski i sjevernoitalski tipovi (npr. Forlimpopoli) te mauretanski i sjevernoafrički tipovi amfora.⁵⁷ Amfore s ravnim dnom manjih su dimenzija i neke su mogle služiti za posluživanje pri stolu.⁵⁸

Amfora tipa Forlimpopoli ima profilirani rub, vrpčaste ručke užlijebljene po sredini, koje prate liniju vrata i spajaju se s gornjim dijelom trbuha. Tijelo trbuha je šire u gornjem dijelu i sužava se prema prstenastom konveksnom dnu. Glina je dobro pročišćena, dodani su sitni grumeni gline iste vrste. Boja gline je u nijansama crvene i narančaste. Vanjska površina je glačana, tako da se dobiva efekt mramoriziranja. U unutrašnjosti je premaz izveden nakon pečenja. Visina je 50 do 60 cm.⁵⁹ Pretpostavlja se da su služile za prijevoz vina jer su na nekoliko primjera s unutrašnje strane posude nađeni ostatci smole.⁶⁰

Ime su dobile po mjestu nalaza jer su ostatci ovih amfora prvobitno nađeni u radionici Forlimpopoli. Proizvodnja je započela u radionicama Emilije Romagne (Forlimpopoli, Rimini), ali i drugdje (Etrurija, Umbrija, Picenum i Veneto).⁶¹ Pronađene su u sjevernoj Italiji, Emoni, u naseobinama i nekropolama Panonije, u Gornjoj Meziji i Dakiji, te na Kreti (Knosos).⁶² Nalaze se i u brodolomima istočnog Jadrana.⁶³ Najraniji primjeri javljaju se u 1. st., a masovnija proizvodnja počinje početkom 2. st. i traje do kraja 2. st. Ovaj tip amfore imitira se u lokalnim radionicama.⁶⁴ Kopije su

sličnog oblika, manjih dimenzija. U glini ima nekoliko primjesa, a površina nije glačana, nego bojana. Lokalna proizvodnja počinje usporedo s importom već u 2. st., ali se produžava kroz cijelo 3. st. i traje do početka 4. st. U literaturi se katkad uvrštavaju u vrčve s dvije ručke većih dimenzija.⁶⁵ Amfore tipa Forlimpopoli otkrivene su na lokalitetu Vinkovci - Šokadija (kat. br. 2) i Vinkovci - Komercijalna banka (kat. br. 13).

Neopredijeljene amfore

Uz navedene tipove na lokalitetima Varteks i Šokadija nađeno je nekoliko ulomaka amfora kojima zasad nismo u mogućnosti točno odrediti tip. To su: stijenka i dio ručki s lokaliteta Vinkovci - Varteks (kat. br. 8, 9) te puno izduženo dno amfore s lokaliteta Šokadija (kat. br. 4). Također je zasad nemoguće utvrditi kojemu tipu amfore pripada zvonoliki široki rub (kat. br. 1). Prema nekim spoznajama moguće je da pripada rijetkoj amfori Dressel 24, no dosad nema dostatno analogija i podataka kojima bismo potvrdili ovu pretpostavku.

Zaključak

Amfore su se koristile kao ambalaža za prijevoz različitih proizvoda; često su dopremane iz velikih razdaljina i izniman su dokument o svakodnevnom životu Rimljana. U amforama se prevozilo maslinovo ulje, vino, sušeno voće i *garum*. Svi ti proizvodi nisu se koristili u domorodačkoj kuhinji i jedan su od očitih pokazatelja romanizacije. U Panoniji je nađeno nešto sporadičnih nalaza amfora prije rimskih osvajanja, ali pravi uvoz počinje s dolaskom vojske i organiziranjem administracije. Uz analizu samih tipova amfora važno je naglasiti njihovu ulogu u opskrbi rimskih trupa na samom početku osvajanja. Također pokazuju trgovačke kontakte s različitim dijelovima Carstva i daju vrijedne podatke o prehrani i ukusu stanovništva nakon provedene romanizacije.⁶⁶

Sintetizirajući trenutačno znanje o amforama iz Vinkovaca, možemo zaključiti da su Cibale trgovinom bile povezane s različitim dijelovima Rimskog Carstva. Proizvodi s Mediterana u Panoniju stizali su preko Akvileje, pa odatle kopnenim putem do Siscije (*Siscia*). Iz Siscije su transporti mogli stići do Cibala ili riječnim putem Savom i Bosutom ili kopnenim putem. Vino je stizalo iz Italije već u kasnorepublikanskim amforama Lamboglia 2, a od sredine 1. st. i u drugoj polovici 1. st. amforama Dressel 2 - 4. U to vrijeme se i u tzv. rodoskim amforama dopremalo vino iz Egeje. U drugom stoljeću u amforama tipa Forlimpopoli stiže vino iz vinograda na zapadnoj jadranskoj obali. U Cibalama je zabilježen veći broj primjeraka amfore Dressel 6B, u kojoj se iz Istre dopremalo maslinovo ulje. Kvalitetno

⁵³ Peacock, Williams 1986, str. 109; Brukner 1987, T. 30. 3; Kelemen 1988, str. 125-126; Bezecky 1994a, str. 843; Bjelajac 1996, str. 40; Bezecky 1998, str. 233; Tyers 1999, str. 93; Šimić Kanaet 2003, str. 127; Topić 2004, str. 311.

⁵⁴ Peacock, Williams 1986, str. 109.

⁵⁵ Peacock, Williams 1986, str. 109; Brukner 1987, T. 30. 3; Kelemen 1988, str. 125-126; Bezecky 1994a, str. 843; Bjelajac 1996, str. 40; Bezecky 1998, str. 233; Tyers 1999, str. 93; Topić 2004, str. 311.

⁵⁶ Ožanić 2004b, str. 9.

⁵⁷ Jurišić 2000, str. 19.

⁵⁸ Hayes 1997, str. 31.

⁵⁹ Canella 1989, str. 172; Vidrih Perko 2000, str. 434.

⁶⁰ Jurišić 2000, str. 21.

⁶¹ Toniolo 1991, str. 30.

⁶² Bezecky 1994b, T. 8; Bjelajac 1996, str. 22 - 23.

⁶³ Jurišić 2000, str. 21.

⁶⁴ Vidrih Perko 2000, str. 434.

⁶⁵ Plesničar - Gec 1977, T. 8; Brukner 1981, T. 165. 16; Canella 1989, str. 172, slika 13; Bezecky 1994b, T. 8; Bjelajac 1996, str. 22 - 23; Vidrih Perko 2000, str. 434; Topić 2004, str. 311.

⁶⁶ Bezecky 1994b, str. 155.

istarsko ulje pokrivalo je potrebe Norika i Panonije do kraja Hadrijanove vladavine.⁶⁷ Nakon prestanka rada istarskih radionica, maslinovo ulje uvozi se iz Betike (Baetica) u amforama Dressel 20. Konzervirane crne masline u 2. st. stižu u amfori Schörgendorfer 558. Sušeno voće, uglavnom datulje i smokve, stizalo je u malim amforama Camulodunum 189. Tijekom 1. st. i do sredine 2. st. iz Španjolske je dopreman najkvalitetniji *garum* ili *liquamen* u amfori tipa Beltran I.

Sintetizirajući podatke, dosad nađene amfore iz Cibala možemo datirati od sredine 1. st. do početka 3. st. Kasniji tipovi amfora za sada nisu dokumentirani.⁶⁸

Ovim pregledom pokušalo se rekonstruirati sliku o trgovini i gospodarstvu u Cibalama na osnovi podataka koje nam daju amfore. Potvrdili smo postojeće znanje o amforama u Vinkovcima i proširili ga novim spoznajama. Budući da još uvijek ne raspolažemo dostatnim podacima po kojima bi se donijeli konačni zaključci, ovaj rad možemo smatrati uvodom u proučavanje te iznimno značajne problematike.

Katalog

U katalogu se služim sljedećim kraticama:

OPIS: opis posude s pripadajućim već postojećim tipom

UKRAS: opis ukrasa

G (GLINA): sastav gline opisan opservacijom (sa i bez primjesa, malo primjesa, krupne primjese); tvrdoća je podijeljena prema sljedećoj skali: mekana - može se zarezati nožicom; tvrda - može se zarezati džepnim nožićem; jako tvrda - ne može se zarezati džepnim nožićem; opisana je boja gline šifrom prema Munsel 1998

P (PREMAZ): opisana je kvaliteta izrade i boja prema Munsel 1998

V (VISINA): realna visina posude ili visina sačuvanog ulomka

DR (PROMJER RUBA): u cm

DD (PROMJER DNA): u cm

VRČ (VISINA RUČKE): u cm

ds (DEBLJINA STIJENKI): u cm

mjesto nalaza: (sonda i dubina)

Inv. br: inventarni broj: GMV - Gradski muzej Vinkovci, A-arheologija

datacija: za predmete koje se moglo datirati

Aquileia 1966, Vinkovci - lokalitet Muzej

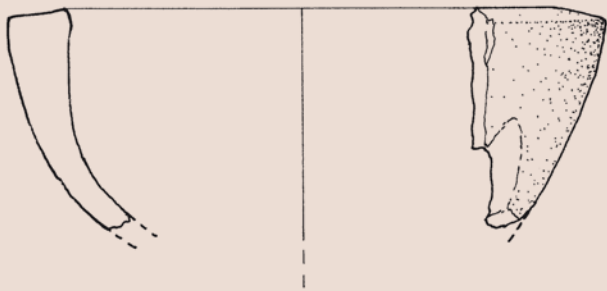
1. OPIS: Ulomak zvonolikog ruba amfore.
G: tvrda, malo primjesa, jako svijetlosmeđa, 10 YR 7/4 very pale brown
V: 6 cm
DR: 13 cm
ds: 1 cm
mjesto nalaza: C 2,70 - 3,00
Datacija: 1. - 2. st.
Literatura: Ožanić 2004a, T. 12. 1
2. OPIS: Donji dio amfore ravna dna. Tip Forlimpopoli.
G: tvrda, malo primjesa, crvenkastožuta, 5 YR 6/6 reddish yellow
P: izvana bjeličasto-žut premaz
V: 24 cm
DD: 12 cm
ds: 2 cm
mjesto nalaza: C 2,70 - 3,00
Datacija: 2. st.
Literatura: Ožanić 2004a, T. 12. 2
Analogije: Plesničar - Gec 1977, T. 8.; Brukner 1981, T. 165. 16; Canella 1989, str. 172, slika 13; Bezecky 1994b, T. 8; Bjelajac 1996, str. 22 - 23; Vidrih Perko 2000, str. 434; Topić 2004, str. 311

Vinkovci - lokalitet Šokadija

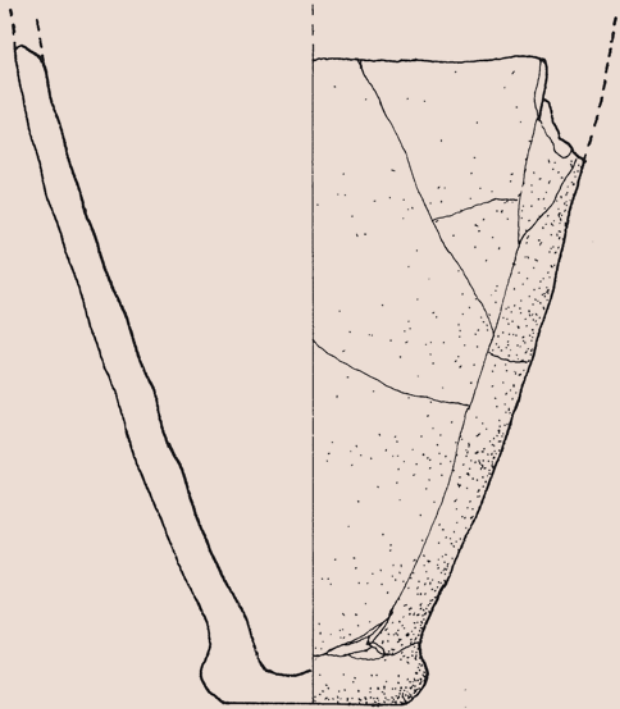
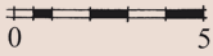
3. OPIS: Poluokruglo dno amfore Dressel 6B
G: tvrda, s primjesama, crvenkastožuta, 5 YR 7/6 reddish yellow
V: 5,7 cm
DD: 4,5 cm
ds: 1 cm
mjesto nalaza: A 2,25 - 2,50
Datacija: 1. - 2. st.
Inv. Br.: GMV A - 1767
Literatura: Ožanić 2004a, T. 12. 1
Analogije: Plesničar - Gec 1977, str. 57; Peacock, Williams 1986, str. 99; Drenje 1987, T. 8. 7; Bezecky 1994a, str. 83; Vičić 1994, T. 13. T. 20; Bezecky 1998, str. 235; Vidošević 2003, str. 22; Topić 2004, 310
4. OPIS: Izduženo puno dno amfore; s vanjske strane su duboke, široke, lagano ukošene kanelure.
G: tvrda, sitne primjese, svijetlo žučkastosmeđa 10 YR 6/4 (light yellowish brown)
V: 13 cm
DD: 3,3 cm
ds: 1,4 cm
mjesto nalaza: A 1,75-2,00
Inv. Br.: GMV A - 1768
Literatura: Ožanić 2004a, T. 12. 2

⁶⁷ Starac 1997, str. 150; Vidrih Perko 1999, str. 2.

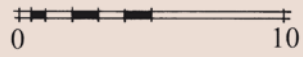
⁶⁸ Ožanić 2004a, str. 214.

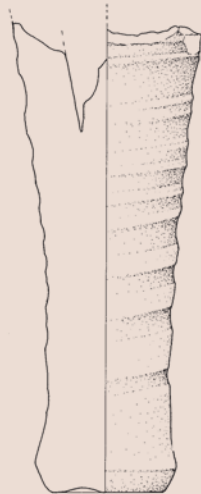
1

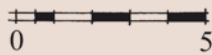
2

3

4

Vinkovci - lokalitet Varteks

5. OPIS: Prstenasto profiliran rub, dug cilindričan vrat koji se oštro lomi prema trbuhu, vrpčasta ručka sa žlijebom po sredini. Schörgendorfer 558 (Kelemen 11).
GRAFIT: Natpis izveden crvenom bojom *OL(IVA) NIG(RA) EXD(ULCIS) EXC(ELENS)*
G: malo primjesa, tvrda, svjetložuta, 2.5 Y 8/3 pale yellow
V: 38 cm
DR: 18 cm
ds: 1,2 cm
mjesto nalaza: E 2,40 - 2,70
Datacija: 2. st.
Inv. Br.: GMV A - 1838
Literatura: Ožanić 2004a, T. 13. 1; Ožanić 2004b, str. 18
Analogije: Bojović 1977, T. 64., str. 559; Kelemen 1988, str. 141; Tip II prema Bjelajac 1996, Bezecky 1998, str. 236; Vidrih Perko 2004, str. 251, Tip V/1 prema Nikolić-Đorđević 2000
6. OPIS: Ulomak zvonolikog ruba amfore. Dressel 6B
G: tvrda, malo primjesa, crvenkastožuta, 5 YR 6/6 reddish yellow u presjeku, dok je izvana svijetlonarančasta
V: 8 cm
DR: 20 cm
ds: 1,2 cm
mjesto nalaza: T 3,50
Datacija: 1. - sredina 2. st.
Literatura: Ožanić 2004a, T. 13. 2
Analogije: Plesničar - Gec 1977, str. 57, Peacock, Williams 1986, str. 99; Drenje 1987, T. 8. 7; Bezecky 1994a, str. 83; Vičić 1994, T. 13. T. 20; Bezecky 1998, str. 235; Vidošević 2003, str. 22; Topić 2004, str. 310
7. OPIS: Cilindričan vrat i bifidne ručke amfore. Dressel 2-4.
G: tvrda, malo primjesa, 10 YR 8/3
V: 16 cm
VRČ: 24 cm
ds: 8 m
mjesto nalaza: E 2,70 - 3,00
Datacija: druga polovica 1. - sredina 2. st.
inv. br. GMV A - 2615
Literatura: Ožanić 2004a, T. 13. 5
Analogije: Brukner 1981, str. 122; Peacock, Williams 1986, str. 106; Bezecky 1994a, str. 81; Cambi 1989, str. 323, 325; Baudoux 1996, str. 38 - 39; Starac 2000, str. 52, 53; Tyers 1999, str. 90; Vidrih Perko 1999, str. 9; Jurišić 2000, str. 12; Vidrih Perko 2000, str. 427
8. OPIS: Izduženo jajasto tijelo, sačuvane su bifidne ručke, dno je puno, s naglašenim završetkom. Dressel 2-4.
G: tvrda, malo primjesa, ružičasta, 7.5 YR 7/4 pink
V: 97,5 cm
DD: 5 cm

VRČ: 15 cm (sačuvan dio ručki)

ds: 10 cm

mjesto nalaza: E 2,70 - 3,00

Datacija: druga polovica 1. - sredina 2. st.

Inv. Br.: GMV A - 1837

Literatura: Ožanić 2004a, T. 13. 6

Analogije: Brukner 1981, str. 122; Peacock, Williams 1986, str. 106; Bezecky 1994a, str. 81; Cambi 1989, str. 323, 325; Baudoux 1996, str. 38 - 39; Starac 2000, str. 52, 53; Tyers 1999, str. 90; Vidrih Perko 1999, str. 9; Jurišić 2000, str. 12; Vidrih Perko 2000, str. 427

9. OPIS: Vrat i ručke ovalna presjeka.

G: tvrda, malo primjesa, ružičasta, 7.5 YR 7/6 pink, izvana, svijetložuta, 2.5 Y8/4 pale yellow, u presjeku

V: 13 cm

ds: 2 cm

mjesto nalaza: C 1,50 - 1,80

Literatura: Ožanić 2004a, T. 13. 7

10. OPIS: Gornji dio izdužena tijela i početak ručki koje najvjerojatnije imaju ovalni presjek.

G: tvrda, malo krupnije primjese, 7.5 YR 7/8

V: 28 cm

ds: 1,6 cm

mjesto nalaza: C

Literatura: Ožanić 2004a, T. 13. 8

Vinkovci - lokalitet Komercijalna banka

11. OPIS: Amfora izvijena ruba, dvije ručke ovalna presjeka. Sačuvano je oko dvije trećine uskog, izduženog tijela. Camulodunum 189
G: tvrda, pjeskovita 7.5 YR 7/4 pink
V: 21 cm
DR: 6 cm
ds: 0,6 cm
mjesto nalaza: II 3,10 -3,40
Datacija: 2 st.
Inv. Br.: GMV A - 1836
Literatura: Ožanić 2004a, T. 14. 1; Ožanić 2004b, str. 10
Analogije: Brukner 1981, T. 161. 55; Peacock, Williams 1986, str. 109; Bezecky 1994a, str. 84; Bezecky 1994 b, T. 8.; Bezecky 1998, str. 238; Kelemen 1990, str. 148; Bjelajac 1996, 28; Tyers 1999, str. 101; Vidrih Perko 1999, str. 8; Bezecky 1999, str. 67, T. 2. 5; Vidrih Perko 2000, str. 429; Bezecky 1999, str. 67, slika 2, 5
12. OPIS: Ulomak prstenasto zadebljanog ruba. Dressel 2-4.
G: 2.5 Y 7/4 pale yellow
V: 5,7 cm
DR: 12 cm
ds: 1,2 cm
mjesto nalaza: II 2,60 - 2,90, 3,00- 3,30

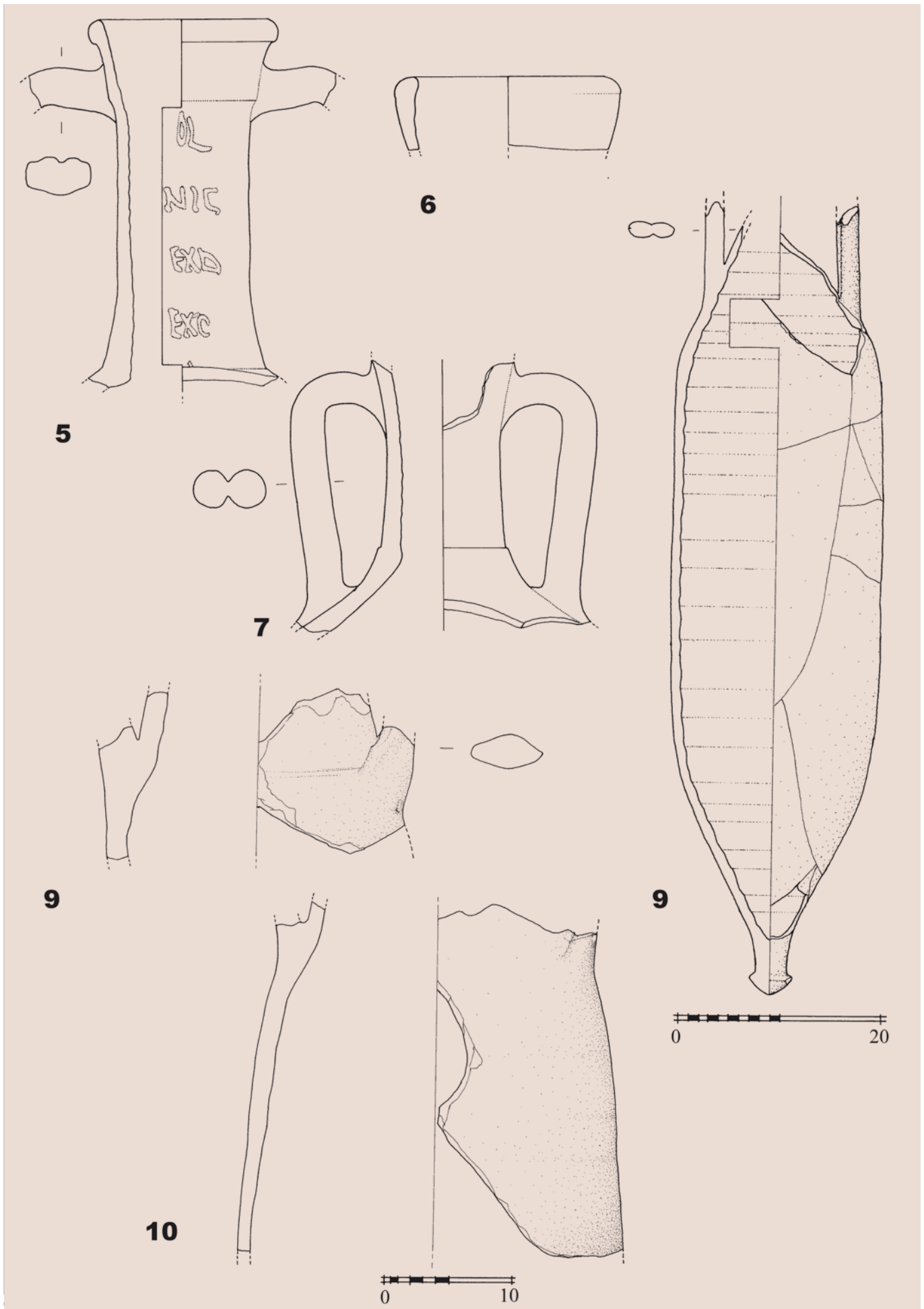
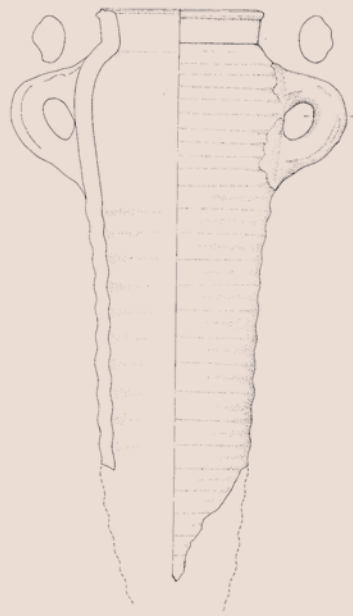

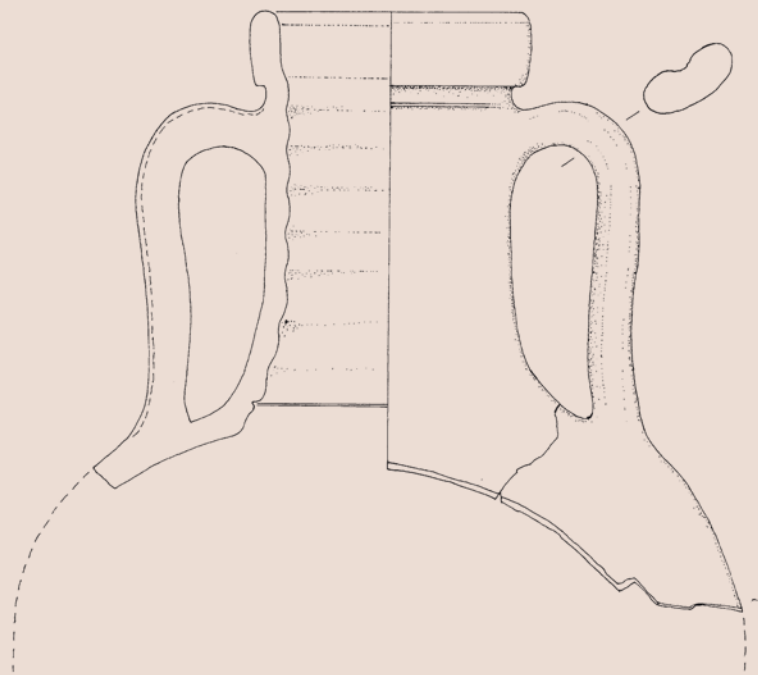
Tabla 2.
Vinkovci - Varteks

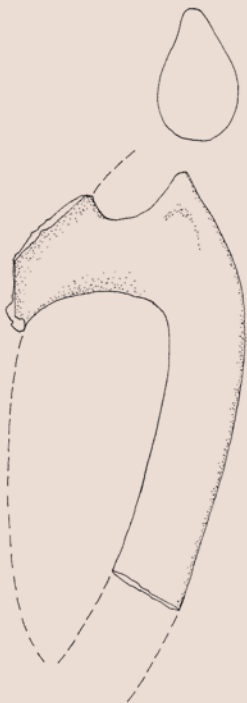
11

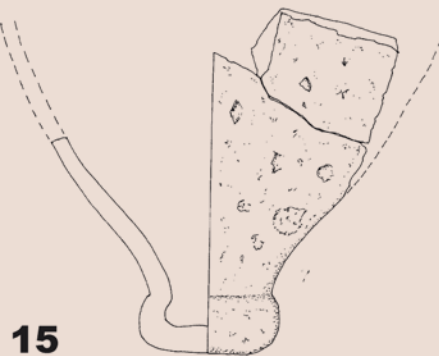
12

13

14

15

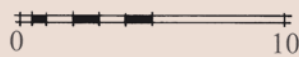

Tabla 3.
Vinkovci - Komercijalna banka

Datacija: druga polovica 1. st.

Literatura: Ožanić 2004a, T. 14. 3

Analogije: Brukner 1981, str. 122; Peacock, Williams 1986, str. 106; Bezecky 1994a, str. 81; Cambi 1989, str. 323, 325; Baudoux 1996, str. 38 - 39; Starac 2000, str. 52, 53; Tyers 1999, str. 90; Vidrih Perko 1999, str. 9; Jurišić 2000, str. 12; Vidrih Perko 2000, str. 427

13. OPIS: Vrpčasto profiliran rub, ispod kojeg počinju dvije ručke koje imaju žlijeb po sredini. Sačuvan je dio gornjeg dijela širokog trbuha. Tip Forlimpopoli.

G: 5 YR 6/4 light reddish brown

V: 24 cm

DR: 11 cm

ds: 1,7 cm

mjesto nalaza: V 3,50 - 3,80

Datacija: 2. st.

Inv. Br.: GMV A - 2002

Literatura: Ožanić 2004a, T. 14. 4

Analogije: Plesničar - Gec 1977, T. 8.; Brukner 1981, T. 165 - 16; Canella 1989, str. 172, slika 13; Bezecky 1994b, T. 8; Bjelajac 1996, str. 22 - 23; Vidrih Perko 2000, str. 434; Topić 2004, str. 311

14. OPIS: Ulomak ručke okrugla presjeka sa završetkom u obliku roga. Rodoska amfora

G: tvrda, pročišćena, svijetlo crvenkastosmeđa, 5 YR 6/4 light reddish brown

V: 17 cm

ds: 0,7 cm

mjesto nalaza: II 2,60 - 2,90

Datacija: druga polovica 1. st.

Literatura: Ožanić 2004a, T. 14. 5

Analogije: Peacock, Williams 1986, str. 109; Brukner 1987, T. 30. 3; Kelemen 1988, str. 125-126; Bezecky 1994a, str. 843; Bjelajac 1996, str. 40; Bezecky 1998, str. 233; Tyers 1999, 93; Topić 2004, str. 311

15. OPIS: Zaobljeno dno i dio stijenke. Dressel 6B.

G: tvrda, malo primjesa, crvenkastožuta, 5 YR 6/6 reddish yellow

V: 15 cm

DD: 6 cm

ds: 1 cm

mjesto nalaza: V 2,40 - 2,70

Datacija: druga polovica 1. - 2. st.

Literatura: Ožanić 2004a, T. 14, 4

Analogije: Plesničar - Gec 1977, str. 57, Peacock, Williams 1986, str. 99; Drenje 1987, T. 8. 7; Bezecky 1994a, str. 83; Vičić 1994, T. 13., T. 20; Bezecky 1998, str. 235; Vidošević 2003, str. 22; Topić 2004, str. 310

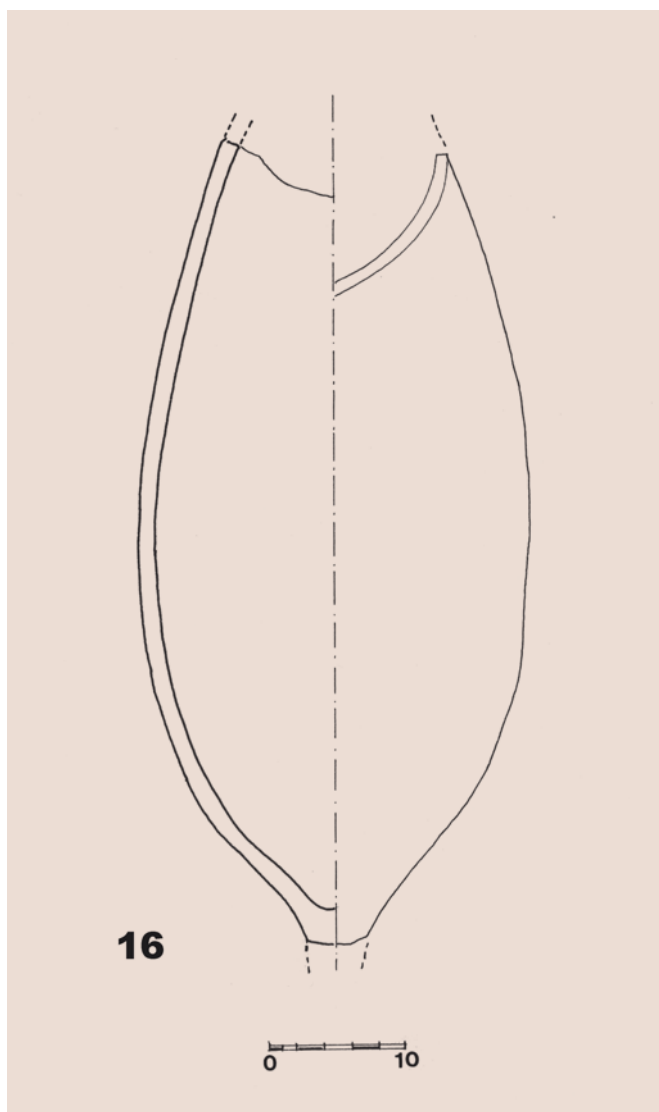

Tabla 4.

Vinkovci - Komercijalna banka

16. OPIS: Zaobljeni trbuh i puno, zaobljeno dno amfore. Dressel 6B.

G: tvrda, malo primjesa, jako svijetlosmeđa, 10 YR 8/4 very pale brown

V: 60 cm

DD: 5 cm

ds: 1,7 cm

mjesto nalaza: I 3,90

Datacija: druga polovica 1. - 2. st.

Inv. Br.: GMV A - 2003

Analogije: Plesničar - Gec 1977, str. 57, Peacock, Williams 1986, str. 99; Drenje 1987, T. 8. 7; Bezecky 1994a, str. 83; Vičić 1994, T. 13. T. 20; Bezecky 1998, str. 235; Vidošević 2003, str. 22; Topić 2004, str. 310

Popis kratica

AAH - Acta Archaeologica Academiae scientarum Hungaricae, Budapest
AV - Arheološki vestnik, Ljubljana
BAR - British Archaeological Reports
GMV - Gradski muzej Vinkovci
GOMHV - Godišnjak Ogranka Matice hrvatske Vinkovci, Vinkovci
Izdanja HAD-a - Izdanja Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
OHAD - Obavijesti Hrvatskog arheološkog društva, Zagreb
VAHD - Vjesnik za arheologiju i historiju dalmatinsku, Split
VAMZ - Vjesnik arheološkog muzeja u Zagrebu, Zagreb

Literatura

Baudoux 1996
J. Baudoux, *Les Amphores Du Nord-Est De La Gaule (Territoire Francais): Contribution a L'histoire De L'economie Provinciale Sous L'Empire Romain*, Paris 1996
Bezecky 1994a
T. Bezecky, *Amphorae from the forum of Emona*. AV 45, Ljubljana 1994, 81 - 93
Bezecky 1994b
T. Bezecky, *Roman Amphora trade in Pannonia. La Pannonia e l'impero Romano*, Roma 1994, 155 - 177
Bezecky 1994c
T. Bezecky, *Amphorenfunde vom Magdalensberg und aus Pannonien*, Klagenfurt 1994
Bezecky 1998
T. Bezecky, *Amphora types of Magdalensberg*, AV 49, Ljubljana, 1998, 225 - 242
Bezecky 1999
T. Bezecky, *New amphora finds from Brigetio*. *Anateus* 24/1997 -1998, Budapest 1999, 65 -72
Bjelajac 1996
Lj. Bjelajac, *Amfore gornjo mezijskog Podunavlja*, Beograd 1996
Bojović 1977
D. Bojović, *Rimska kermika Singidunuma*, Beograd 1977
Brukner 1981
O. Brukner, *Rimska keramika na jugoslovenskom dijelu provincije Panonije*, Beograd 1981

Brukner 1987
O. Brukner, *Importovana i panonska keramička produkcija sa aspekta društveno - ekonomskih promena*, u: Počeci romanizacije u jugoistočnim delu provincije Panonije, Novi Sad 1987, 27 - 43
Cannela 1989
C. Cannela, *Le amfore Italicje del II secolo, D.C.* Amphores romaines et histroia économique: dix ans de recherché, Actes du colloque de Sienne (22-24 mai 1986.), École française de Rome, Rome 1989, 139 - 178
Cambi 1989
N. Cambi, *Anfore romane in Dalmazia*, Amphores romaines et histroia économique: dix ans de recherché, Actes du colloque de Sienne (22-24 mai 1986.), École française de Rome, Rome 1989, 311- 337
Drenje 1987
Drenje, katalog, Muzej Brdovec, Brdovec 1987.
Freed 2000
J. Freed, *Adoption of the Koan Amphora to the Production of "Dressel 2-4" Amphoras in Italy and Northeastern Spain*. RCRF 36, Abingdon 2000, 459 - 466
Hayes 1997
J. W. Hayes, *Handbook of Mediterranean Roman Pottery*, London 1997
Horvat 1997
J. Horvat, *Sermin . Prezgodovinska in zgodnjerimska nasebina v severozahodni Istri*, Ljubljana 1997
Iskra - Janošić 1994
I. Iskra - Janošić, *Vinkovci - Zaštitno istraživanje u zgradi Muzeja*, OHAD, 2/94, Zagreb 1994, 58-60

- Iskra - Janošić 1995
I. Iskra - Janošić, *Zaštitna arheološka istraživanja u 1994. godini*, GOMHV 12, Vinkovci 1995, 125 -131
- Iskra - Janošić 2001
I. Iskra - Janošić, *Urbanizacija Cibala i razvoj keramičarskih središta*, Vinkovci 2001
- Iskra - Janošić 2004
I. Iskra - Janošić, *Colonia Aurelia Cibalae, Entwicklung der Stadt*, Situla 42, Ljubljana 2004
- Jurišić 2000
M. Jurišić, *Ancient Shipwrecks of the Adriatic. Maritime transport during the first and second centuries AD*, BAR International Series 828, Oxford 2000
- Kelemen 1987
M.H. Kelemen, *Roman Amphorae in Pannonia, North Italian Amphora*, AAH 39. Budapest, 3- 45
- Kelemen 1988
M.H. Kelemen, *Roman Amphorae in Pannonia II. Italian Amphorae II*. AAH 40. Budapest, 111- 150
- Kelemen 1990
M.H. Kelemen, *Roman Amphorae in Pannonia III*. AAH 41. Budapest, 148 - 193
- Loughton 2003
M. E. Loughton, *The Distribution of Republican Amphorae in France*, Oxford Journal of Archaeology, Vol. 22, No. 2, Oxford, May 2003, 177 - 207
- Maier - Maidl 1992
V. Maier - Maidl, *Stempel und inschriften vom Magdalensberg*, Klagenfurt 1992
- Marion, Starac 2001
Y. Marion, A. Starac 2001, *Les amphores*, u: Loron (Croatie) Un grand centre de production d'amphores à huile Istriennes (I-IV S. P. C.), Bordeaux 2001, 97 - 125
- Matijašić 2001
R. Matijašić 2001, *Les amphores*, u: Loron (Croatie) Un grand centre de production d'amphores à huile Istriennes (I-IV S. P. C.), Bordeaux 2001, 19 - 24
- Nikolić - Đorđević, 2000.
S. Nikolić - Đorđević, *Antička keramika Singidunuma*, Singidunum 2, Beograd 2000, 11 - 245
- Ožanić 2004a
I. Ožanić, *Tipologija rimske keramike iz Vinkovaca*, 2004. (magistarski rad)
- Ožanić 2004b
I. Ožanić, *Olivijina cibalitanska kuharica: recepti rimskih autora prilagođeni 21. stoljeću*, Vinkovci 2004
- Peacock, Williams 1986
D. P. S. Peacock & D. F. Williams, *Amforae and the Roman economy*, London - New York 1986
- Plesničar - Gec 1977
Lj. Plesničar - Gec, *Keramika emonskih nekropol*, Ljubljana 1977
- Starac 1995
A. Starac, *Morfologija sjevernojadranskih amfora: Primjeri iz Istre*, Diadora 16 -17, Zadar 1995, 135 - 162
- Starac 1997
A. Starac, *Napomene o amforama Dressel 6B*, Izdanja HAD-a, 18. Zagreb 1997, 143 - 161
- Starac 2000
A. Starac, *Pula - Herkulova vrata 1997 - 1998., sitni nalazi*. Histra Archaeologica, 29/1998, Pula 2000, 4 - 102
- Z. Šimić Kanaet 2003
Z. Šimić Kanaet, *Keramika*, u: Tilurium I, Istraživanja - Forschunegen 1997 - 2001, Zagreb 2003, 109 - 188
- Toniolo 1991
A. Toniolo, *Le anfore di Altino*, Archeologia Veneta 14, Padova 1991
- Topić 2004
M. Topić, *Posuđe za svakodnevnu upotrebu grublje izradbe, amfore, terakote i kultne posude iz Augusteuma Narone*, VAHD 96, Split 2004, 303 - 515
- Tyers 1999
P. Tayers, *Roman Pottery in Britain*, London & New York 1999
- Vidrih Perko 1999
V. Vidrih Perko, *A Survey of Recent Research on Roman Amphorae, Trade & Diet in the North Adriatic and its Hinterland*, u Life of the Avarege Roman, Minesota 1999, 1 - 21
- Vidrih Perko 2000
V. Vidrih Perko, *Amfore v Sloveniji*. Annales, Ser. Hist. sociol. 2 (22). Koper 2000, 421 - 456
- Vidrih Perko 2004
Vidrih Perko, *Oljka in olje v antiki. Columella, De re rustica, 5.8.1: olea quae prima omnium arborum est*. Annales, Ser. Hist. sociol. 14, Koper 2004, 243 - 256
- Vičić 1993
B. Vičić, *Zgdonjerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani*. Gornji trg 15, AV 44, Ljubljana 1993, 153 - 201
- Vičić 1994
B. Vičić, *Zgdonjerimsko naselje pod Grajskim gričem v Ljubljani*, Gornji trg 15, AV 45, Ljubljana 1994, 25 - 80
- Vidošević 2002/03
I. Vidošević, *Rimska keramika s lokaliteta Starčevićeve ulice 37 u Sisku*, Godišnjak gradskog muzeja Sisak, Sisak 2002 - 2003, 11-74
- Vikić - Belančić 1970,
B. Vikić - Belančić, *Istraživanja u Vinkovcima 1966. godine*, VAMZ 3, ser.sv. IV, Zagreb, 1970, 159-175
- Vinkovci 1999
M. Dizdar, I. Iskra - Janošić, M. Krznarić Škrivanko, *Vinkovci u svijetu arheologije*, katalog izložbe, Vinkovci 1999

Summary

Amphoras from Cibalae

Key words: Roman Pannonia, Vinkovci, Cibalae, amphorae, Lamboglia 2, Dressel 2-4, Camulodunum 184, Forlimpopoli, Dressel 6B, Dressel 20, Schörgendorfer 558, Camulodunum 189, Beltran I

The aim of the paper is typological analysis of amphorae based on the published material from former excavations, and the material from four protection excavations in Vinkovci (*Cibalae*), which has never been published. Protection excavations were done at the localities situated next to each other and connected with each other (*Figure 1.*), alongside the south-eastern part of the forum of *Cibalae*. The localities were excavated at different times during the construction and renewal of certain objects and were named after the buildings. The locality named Vinkovci - Museum was excavated in 1994 during the work in the cellar of the City Museum of Vinkovci; the locality Vinkovci - Šokadija in 1990; the locality Vinkovci - Varteks in 1982; and the locality Vinkovci - Komercijalna Banka in 1973. The excavations were conducted by Ivana Iskra - Janošić, PhD, employed with the City Museum of Vinkovci.

Amphorae from *Cibalae* have only been published in the syntheses dealing with pottery or amphorae in *Pannonia*. Olga Brukner's synthesis on the Roman pottery of *Pannonia Inferior* is the source of the first information on amphorae. Recently, Bezecky and Kelemen have mainly adopted the ideas of Olga Brukner in their several syntheses. According to these data, all the knowledge of the amphorae Lamboglia 2, Dressel 20, and Beltran I is available from former excavations only. Amphorae Dressel 6B and Dressel 2 - 4 were documented in former excavations and confirmed in the new ones. Amphorae Camulodunum 184, Schörgendorfer 558, and Camulodunum 189, and Forlimpopoli were first documented during the excavations of the locality next to the south-eastern part of the forum of *Cibalae*.

Synthesising the present knowledge on amphorae from Vinkovci it is possible to conclude that *Cibalae* had commercial relations with different parts of the Roman Empire. The goods from the Mediterranean reached *Pannonia* via *Aquileia*, and further inland to *Siscia*. From *Siscia* the goods could reach *Cibalae* by the Sava and Bosut Rivers, and by land.

Wine came from Italy already in the late Republican Lamboglia 2 amphorae, and in Dressel 2 - 4 amphorae, starting in mid 1st century and in the second half of the 1st century. This is the time when wine was transported from Aegae in the so-called *Rhodian amphorae*. In the second century wine from the west Adriatic coast vineyards was transported in Forlimpopoli type of amphorae. Olive oil from the peninsula of Istria was transported to *Cibalae* as noted by a number of Dressel 6B type of amphorae there. The quality Istrian oil covered the needs of *Noricum* and *Pannonia* until the end of Hadrian's rule. When Istrian workshop stopped the production, olive oil was imported from *Baetica* in Dressel 20 amphorae. In 2nd century preserved black olives were transported in Schörgendorfer 558 amphorae. Dried fruit, mainly dates and figs, were brought in small Camulodunum 189 amphorae. In the course of 1st century until mid 2nd century the best quality *garum* or *liquamen* was transported from Spain in Beltran I amphorae.

Based on the data, the amphorae found by now in *Cibalae* can be dated between mid 1st century and the beginning of 3rd century. The later types of amphorae have not been documented yet.

This survey tries to reconstruct the picture of trade and economy in *Cibalae* using the data about amphorae. We confirmed the former data on amphorae in Vinkovci, and added new knowledge to them. As we do not have enough data yet to make new conclusions, this work can be considered an introduction to the study of the significant archaeological issue.

Translated by: Danica Šantić